

Den norske tannlegeforenings Tidende

125. ÅRGANG – 2015

Ansvarlig redaktør: Ellen Beate Dyvi

Tidende utgis på papir og på internett i fulltekst med fritekstøk: www.tannlegetidende.no

LEDER

Godt år	5
Den gylne middelvei	109
Hvor mange er mange nok?	241
Det handler om omsorg	317
Kompetanse i sentrum?	409
Finn meningen og velg for deg	511
Ny arbeidsøkt	609
Hvorfor bry oss?	689
125 år gammel – med helt nye apper	781
På vei hjem til kommunen?	869
Jul i en urolig tid	957

PRESIDENTEN HAR ORDET

Nytt år – nye kursmuligheter!	7
Valgåret 2015 – viktig for både Norge og NTF	111
Munnhelsedagen markeres 20. mars	243
God tannhelse gjør tannlegene overflødige?	319
«Robuste kommuner for framtida» – hva med tannhelsetjenesten?	411
Tobakk og tannleger – hvorfor bry oss?	515
Tannlegenes viktige oppgave – oppdage omsorgs- svikt!	611
Sosiale medier	691
I usikre tider er det viktig å stå sammen	783
MNTF – et kvalitetsstempel!	871
Julefreden senker seg – en liten stund	959

NORDISK TEMA: DIAGNOSTIKK OG BEHANDLINGSPLANLEGGING

Forord til nordisk temahefte 2015: Hvordan stiller nordiske tannleger diagnoser og utfører behandlingsplanlegging?	9
Dabelsteen E. Hva er en diagnose?	10
Dabelsteen E. Hvilken diagnose – sagde du? Kommentarer til diagnostisk variabilitet	20
Friis-Hasché E, Øzhayat EB. Psykologiske observasjoner og diagnoser i odontologisk klinikk	40
Gröndahl H-G. Diagnostikk – något att tänka på	14
Jacobsen N, Hensten A. Placebo/nocebo	32
List T, Ekberg EC, Ernberg M, Svensson P, Alstergren P. Ny diagnostikk för de vanligaste temporomandibulära dysfunktionerna för användning i allmäntandvården – DC/TMD	142
Pedersen A-ML. Saliva som diagnostisk redskap – muligheter og begrensninger. En oversiktsartikkel	112

Pigg M, Baad-Hansen L, Svensson P, Skjelbred P, Larheim TA. Neuropatisk orofacial smärta – diagnostikk och hantering	134
Rønold HJ, Saxegaard E, Ellingsen JE. Hvordan sikre en god start på en vellykket tannbehandling?	162
Tegelberg Å, Eva Lindberg E. Snarkning och obstruktiv sömnapné – diagnostikk och behandling i samverkan	152
Willberg J, Välimaa H, Gürsoy M, Könönen E. Diagnostics of oral mucosae. Histology and microbiology – clinical relevance	120
Öwall B, Øzhayat EB. Bedömning av behandlingsbehov – behandlingsinriktning	24

VITENSKAPELIGE ARTIKLER

Brustad M, Lauritsen TH. Tannhelse i samisk befolkning i Finnmark	966
Bruzell EM, Christensen T, Johnsen B. Riktig øyebeskyttelse reduserer risikoen for øyeskader fra herdelamper	50
Das R, Wang NJ, Wiggen TI. Ingen sammenheng mellom vekt og karies hos småbarn. Oppsummering av internasjonal litteratur og en studie av norske 5-åringer	620
Hage K, Dæhlin MS, Midtbø M, Bunæs DF, Arnesen R, Ibrahim SO, Leknes BO, Leknes KN. Gingivale retraksjonar – er kjeveortopedisk behandling ein risikofaktor?	244
Herlofson BB, Giltvedt KM, Nørholt SE, Wexell CL, Ehrenstein V, Schjødt M. Medikamentrelatert osteonekrose i kjevene. Del 2: Skandinavisk kohort	892
Herlofson BB, Wexell CL, Nørholt SE, Helgevold J, Schjødt M. Medikamentrelatert osteonekrose i kjevene. Del 1: oversikt og retningslinjer	880
Kapstad JJJ, Storesund T, Strand GV. Bruk av tvang ved tannbehandling – Lov eller ikke?	328
Kehl M, Espelid I, Bangstad HJ, Skaare AB. Orale helsetjenester for alvorlig syke barn i Norge	960
Khan S, Saxegaard E. Obstruktivt sømnapné syndrom – hvordan kan tannlegen bidra i behandlingen?	784
Khan S, Skau I, Grytten J, Saxegaard E. Obstruktivt sømnapné syndrom – kunnskap og klinisk erfaring blant et utvalg norske tannleger	794
Kristensen KD, Stoustrup P. Juvenil idiopatisk artritt – Hva en tannlege bør vite	412

<i>Kvalnes Ø.</i> Profesjon og interesse: Om moralsk nøytralisering blant tannleger.....	426
<i>Langlie LW, Moen SAS, Bjørnland T, Møystad A.</i> Nerveskader etter kirurgisk fjerning av visdomstenner i underkjeven.....	338
<i>Lutnæs OB, Wohlfahrt JC, Aass AM, Koldsland OC.</i> Tilleggseffekten av fotodynamisk terapi ved ikke-kirurgisk periodontal behandling	692
<i>Matri KL, Willumsen T, Fjeld KG.</i> Nye evidensbaserte tiltak for å bedre oral helse hos eldre siste 10 år	872
<i>Pedersen V, Strand N, Willumsen T, Rønneberg A.</i> Tannhelsetjenestens rolle ved barnemishandling	320
<i>Raknes RB, Lygre H, Klock K, Haavik S, Kjome RLS.</i> Registrering av legemiddelbruk i tannhelsejournal	626
<i>Skaare AB, Aas A-LM, Wang NJ.</i> Emaljeutviklingsforstyrrelser på permanente incisiver etter periodontalskade i det primære tannsett – en oppfølgingsstudie	700
<i>Skeie MS, Johannesen JU, Solheim KBT, Johansson AK, Lillehagen M, Midtbø M.</i> Henvisninger til Seksjon for pedodonti, Institutt for klinisk odontologi ved Universitetet i Bergen	254
<i>Svendsen G, Dahl JE.</i> Alternative sementer til gullinnlegg	420
<i>Ulvestad L, Wang NJ.</i> Dyp karies i primære molarer. En spørreundersøkelse blant offentlig ansatte tannleger.....	612

KASUSRAPPORT

<i>Angelus NKO.</i> Avtakbare underkjeveproteser: Er en protese støttet på to implantater alltid det beste behandlingsalternativet?.....	434
<i>Grung B, Johannessen AC.</i> Klassisk Kaposi sarkom intraoralt – en kasuistikk	344
<i>Grung B, Johannessen AC.</i> Sentralt kjempecellegranulom i kjevene	800
<i>Kardel E, Gad J, Gjengedal H.</i> Intraoral reparasjon av dekk-keram. En behandlingsmetode illustrert med egne kasuistikker	634
<i>Paulsbo M.</i> Tannsmertter hos en pasient med helvetesild	708
<i>Paulseth T, Fosse MC, Strand GV, Nesse H.</i> Når det søte liv blir for surt	972

AKTUELT FAG

<i>Gjerdet, NR.</i> Ikke tydelig vist at xylitol-holdige produkter gir mindre karies	438
<i>Lygre H.</i> Kalsiumantagonister og periodontal sykdom.....	810
<i>Olsen I.</i> Antibiotikatoleranse og -resistens i biofilm. 260	
<i>Olsen I, Amanao A.</i> Ytre membranvesikler – offensive bakterielle våpen eller gode samaritaner?	436
<i>Olsen I.</i> Nye lovende β -laktamaseinhibitorer under klinisk utprøving	640
<i>Olsen I, Progulsk-Fox A.</i> Evnen til å invadere celler og vev er en viktig virulensfaktor hos <i>Porphyromonas gingivalis</i>	710

<i>Søhoel H, Kvaal SI.</i> Kvalifisering av tannleger fra land utenfor EØS – erfaringer fra 2004 – 2013.....	806
<i>Olsen I, Singhrao SK.</i> Kan oral infeksjon bidra til Alzheimers sykdom?.....	900

DOKTORGRADER

<i>Polbhat Tripuwabhrut:</i> Skader i kjeveben under tannregulering	49
<i>Tone Berge Enger:</i> Oral livskvalitet og nye årsaksfaktorer ved Sjøgrens syndrom	262
<i>Rui Xing:</i> Enhanced soft tissue integration through abutment surface modification.....	441
<i>Gundega Jacobsone:</i> Kombinert kjeveortopedisk og kirurgisk behandling av store underbitt.....	442
<i>Tanya Franzen:</i> Biologiske aspekter av kjeveortopedisk relapse.....	638
<i>Ingun Lund Witsø:</i> Quorum sensing interference controls bacterial virulence	812
<i>Rigmor S. Flatebø:</i> Bløtvevsreaksjoner ved titanimplantater	976
<i>Helen Pullisaar:</i> Biologisk inspirert keramisk TiO ² vekststativ for styrt benvevsoppbygging.....	978

AKTUELT

Kandidatundersøkelse blant odontologiavgangstudenter i Oslo: Godt rustet for arbeidslivet	62
NTFs ledermøte 27.–28. november i Oslo: Enighet i mange saker	64
Pasientene med på forskningen.....	172
Satser helsefremmende	174
E-helse – tilstandsrapport våren 2015: Mens vi venter på e-resepten	176
NTFs januarkurs: Mitt beste jeg	178
IADR-pris til professor i samfunnsodontologi, Jostein Grytten: Aerkjennes for lang forskerkarriere	266
Tannlegespesialistenes fellesorganisasjons konferanse, Fornebu, 30.–31. januar: Flere til rors	268
– Det viktigste er å forebygge hull.....	270
Tannkrem for enhver smak	272
Tannhelsen i Troms og Finnmark	352
NTFs Tariffkonferanse 2015, Gardermoen, 4.–5. mars: Sentralt moderasjonspress?	354
Tannvernseminaret 2015: God helse for alle	358
Forum for tillitsvalgte, Oslo, 12.–13. mars 2015: Verksted for nye planer.....	360
IDS, Köln 2015: Verdens største	362
Tar vare på fremtidens tenner	446
Midt-Norge i sentrum	450
Åpning av Tk Vest/Hordaland: Feiring med undertoner	452
Rapport om dentale kompositter: Resultatene vil følges opp.....	455
Samfunnsodontologisk forum, Vest-Agder, 9.–11. juni: Preget av stortingsvedtak	645
Leif Arne Heløe: Tannhelsetjenesten – kommunal eller fylkeskommunal forankring?	648
Ledelse for tannleger	654

Ellen Cathrine Mork-Knutsen: Tannlegene ønsker opplæring i ledelse. Fra en spørreundersøkelse om behovet for utdanning i ledelse	655
Ny gjenopptakelsesbegjæring i Torgersen-saken.....	658
Med studentlivet foran seg	716
Tannlegene fikk anerkjennelse under debattmøte: Flere må bry seg!	720
Fafo-konferanse, Oslo 15. august, 2015: Permanent midlertidighet?	724
Bygger nytt bein i Bergen	727
De fleste tannlegene har flyktet	816
Debatt på Praksiseierforeningen/SPAs årsmøte i Oslo 11. september: For mange tannleger.....	820
Det odontologiske fakultet på Forskningsforbundet på Universitetsplassen i Oslo: Barna lot seg rive med 824 Tannlegetidende, nye apper for IOS og Android: Tidende-appene er her.....	826
Det odontologiske fakultet i Oslo: Åpnet «ny» klinikk	904
På valg 2015.....	906
Næringspolitisk forum, Gardermoen, 18.–19. september: Kontrakter, konflikter og kommunereformen	914
Lønnspolitisk forum, Oslo, 8.–9. oktober: Blir det bra nok i kommunen?	918
Første seier til odontologistipendiat i Forsker grand prix: Til topps i formidlingskonkurranse.....	922
Tett på en internasjonal krise	982
Møte i Bergen Tannlegeforening, privat sektor, 17. september 2015: Om rettsodontologi	986
Odontologi på grensen	988
TIDENDE 125 ÅR	
Fagmedienes tid	828
NTFs Tidende 125 år: Fra møtereferater til moderne fagtidsskrift	832
NTFS LANDSMØTE 2015	992–1030
KOMMENTAR OG DEBATT	
Torgersen-saken igjen (Tore Solheim).....	69
Torgersen-saka: Merknader til Solheims innlegg (Jon Ingulf Medbø og Ole. M. Synnes).....	73
Kommentarer til Tore Solheim: Torgersen-saken igjen (Jan Tennøe)	77
Professor dr. odont. Tore Solheim – en kunnskapsløs sakkyndig i fri utfoldelse i Torgersen-saken (Per Brandtzæg)	78
Tidleg mislukka implantatbehandling: En kommentar (Tore Ramstad)	79
Svar til Tore Ramstad: Tidleg mislukka implantatbehandling. Ein kasuistikk (Anders Henning Sægrov, Morten Klepp, Dagmar F. Bunæs og Knut N. Leknes).....	81
Åpent brev til Den norske tannlegeforening (Torunn Lindland Gaarden)	184
Svar til Torunn Lindland Gaarden (Richard R. Næss) 186	

Regionale odontologiske kompetansesentre: Historikk og fremtidige muligheter (Elisabeth Camling TkNN, Anne Brit Skjetne TkMM, Hilde Vogt Toven TkØst, Anne Birgit Vintermyr TkSør, Magne Audun Kloster TkVest – Rogaland, Ellen Berggreen TkVest – Hordaland).....	188
Tidleg mislukka implantatbehandling, ein kasuistikk: Kommentar II (Tore Ramstad).....	190
Kommentarer til artikkel av Jostein Grytten, Irene Skau, Andreas Dobloug og Pål Barkvoll: SSBs framskrivinger av arbeidsmarkedet for tannleger (Nils Martin Stølen, SSB)	283
Kjeveortopedien i distriktene (Bersvend Salbu, ordfører i Tynset kommune)	284
Kommentar til artikkel om munnstell (Lise Thorsen) 285 Ramstad, har du tatt alt for mye Møllers tran? (Einar Berg)	286
Tidleg mislukka implantatbehandling, ein kasuistikk: Kommentar III (Tore Ramstad)	287
Torgersen-saken (Stein Brox-Nilsen)	373
Svar til Stein Brox-Nilsen (Ellen Beate Dyvi)	374
Bittspor i hud er kun utelukkelsesbevis i en straffesak (Per Brandtzæg og Ståle Eskeland)	375
Kommentarer til diskusjon om Torgersen-saken (Tore Solheim)	377
Tilsvaret til Tore Solheim: Solheim mener at ingen kan bli overbevist av Torgersen-saken (Per Brandtzæg og Ståle Eskeland)	379
Svar på spørsmål fra Brandtzæg og Eskeland (Tore Solheim)	380
Med inntil visshet grensende sannsynlighet (Sigmund Hov Moen)	381
Fremtidig behov for tannleger: Trengs det 1500 flere om 20 år? (Jostein Grytten, Irene Skau, Andreas Dobloug og Pål Barkvoll)	384
Kompetansesentrene forsvarsskrift – en korreksjon til realitetsorienteringen (Jostein Grytten, Anne Merete Aass, Ståle Petter Lyngstadaas, Pål Brodin, Jan Eirik Ellingsen og Pål Barkvoll)	459
En korreksjon til realitetsorienteringen til Universitetet i Oslo. Et tilsvaret til Universitetet i Oslo sitt innlegg om kompetansesentrene (Peter Marstrander) .	463
Svar til Peter Marstrander: Fortsatt vanskelig å begrunne etablering av kompetansesentre i Oslo og Bergen utfra omfordelingshensyn (Jostein Grytten) 464	
Svar til Jostein Grytten: Tannlegeutdanning og kompetansesentre i Nord-Norge (Peter Marstrander).....	465
Regionale odontologiske kompetansesentre (Arne Hedemark)	466
Tannlegenes rolle i folkehelsearbeidet (Bjørn Joh. Fuglem)	467
Tidleg mislukka implantatbehandling: Uventede spørsmål i kjølvannet av artikkelen (Tore Ramstad)	469
TkØ – statlig styrt sentralisering (Carl Christian Blich)	576
Svar til Carl Christian Blich: Utvikling av TkØ til et fullverdig kompetansesenter (Bjørn Ellingsæter,	

Per David Clee Søhoel, Hilde Vogt Toven, Sissel Bjørntvedt).....	577
«Burde være forståelig selv for Brox-Nilsen» (Olav Hjortdal).....	579
Svar til overtannlege Olav Hjortdal: Hvorfor er noen blind for vitenskapelig utvikling? (Per Brandtzæg og Ståle Eskeland)	580
Tilsvar til Brandtzæg og Eskeland (Olav Hjortdal) ..	581
Sluttkommentar til Olav Hjortdal: Om Torgersens skyldspørsmål (Per Brandtzæg og Ståle Eskeland) ..	581
Sluttkommentar til Brandtzæg og Eskeland (Olav Hjortdal).....	664
�pent brev til NTFs hovedstyre: Om prosessen f�r og etter vedtaket om flytting av DOT til kommunene (Stein Tessem)	925
Svar til Stein Tessem fra NTFs hovedstyre: Om prosessen f�r og etter vedtaket om flytting av DOT til Kommunene (Camilla Hansen Steinum) ..	926
Alle tannleger er ikke tannleger, ingen er bare tannleger (Ina Jiang).....	1032
Svar til Ina Jiang: Strengt kvalitetskrav (Anne Merete Aass)	1034
Kommunal tannhelsetjeneste er på vei (Carl Christian Blich).....	1034
Skal alle endelig få velge tannlege selv? (Trond Einar Augustson).....	1036
Svar til Trond Augustson: NTF misliker manglende utredning (Camilla Hansen Steinum).....	1037

ARBEIDSLIV OG PRAKSISDRIFT

Arbeidsmiljø – arbeidsgivers og arbeidstakers plikter ..	82
Spør advokaten: Stikkskadedirektivet.....	84
Hvordan skal de ulike pasientklager behandles?.....	192
NTFs rolle i arbeidskonflikter	288
Spør advokaten: Tillegg for betaling med kredittkort?.....	290
Rett til utvidet stilling for deltidsansatte	391
Spør advokaten: Feriefastsettelse	393
Folketrygden gir stønad til fast protese til personer som er tannløse i underkjeven.....	470
Offentlig tjenestepensjon etter pensjonsreformen.....	471
Endringer i arbeidsmiljøloven fra 1. juli 2015	668
Nye ansettelseskontrakter	728
Spør advokaten: Takster for tannlegeerkl�ring?	729
Juridisk rådgivning for medlemmer av NTF.....	842
Privat tjenestepensjon etter pensjonsreformen	844
Spør advokaten: Deling av pasientinformasjon – svært begrenset adgang	848
NTFs tvistenemnd avvikles – mekling med bistand fra sekretariatet består	928
Spør advokaten: Sykemelding på behandling dager ..	931
Selvstendig næringsdrivende og pensjon	1038
Spør advokaten: Delegering av arbeidsoppgaver.....	1040

SNACK OM ETIKK

Etikk i trangere tider	85
Når skal vi henvise til spesialist?	195
Kvalitet i papirene – kvalitet i realiteten?	293

Hva når jeg blir bedt om � gi en ny vurdering, en «second opinion»?	395
Nettsider - hva ønsker vi � formidle?.....	475
Tannturisme – en etisk utfordring?	670
Etisk råds oppgaver og saker	733
Etikk på landsmøtet	851
Akuttbehandling: En gyllen mulighet til � utvide pasientportef�ljen. Eller?	933
Samtykkekompetanse	1043

TIDENDES SOMMERHEFTE

Gallionsfigur	509
Treffsikre tannleger.....	518
Planl�st i Marrakech	524
Lofoten.....	528
Ny middelalderby – for tredje gang	530
Lavendel�ker.....	532
Kjend bilethoggar var også tannlege.....	534
Suzannes lateral	536
Birtes paradiss�y	538
En reise blant sjørøvere, tyfon og i krig	542
Det morsomste er � delta.....	546
Helt Johan	548
Salsa som trening i arbeidstiden: Salsa dental	550
Slekter på ei heks og en landeveisr�ver	554
Lidenskap på høyt musikalsk nivå	558
Et fantastisk mesterskap.....	560
Tre redaktører rundt et bord.....	562
Tidendes vitenskapelige redaktører – digitalt tospann	566
Hva skal du lese? Og hva vil du anbefale en tilreisende til ditt hjemsted?	568
Sterk internasjonal prestasjon	576
Jenteklubben Leif.....	587
Første forskerlinjestudent i odontologi har gjennomført.....	588
IADR's �rskongress i Boston, 11.–14. mars 2015: IADR General Session 2015	589
Frem fra glemselen: Tegneserie om perio.....	594

MINNEORD

Rune Solheim.....	91
Idar Levin.....	203
Synnøve Moe	743
Dorthe Holst.....	940
Grete Jansen.....	1051

BOKNYTT 92, 208, 302, 484, 597, 943, 1053

NOTABENE

Tannbehandling i utlandet 2014.....	198
Arbeidsforsikten og stikkskadedirektivet	590
Tannlegene topper pasientklagestatistikken.....	738
Bare for moro skyld: Har ikke jeg snakket med deg f�r?	740
Kongens gullmedalje til Hanna Tianen.....	741
Dugnad for flyktninger	854
Halvparten forstår ikke helseinformasjonen	857